

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2012

MATSHWAO: 70

NAKO: dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 20.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka tlhoko pele o araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse theilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto kgetha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse NNE, e leng:

KAROLO YA A:	Padi/Nobele	(35)
KAROLO YA B:	Tshwantshiso/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Palekgutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Dithothokiso	(35)
4. O lokela ho araba dipotso tse PEDI feela tseo matshwao a tsona a etsang mashome a supileng (70) ha a kopanngwa. Araba potso e le NNGWE mofuteng wa sengolwa ho e MMEDI eo o ithutileng yona.
5. Badisisa ditaelo TSOHLE tse hlahiswang qalehong ya karolo e nngwe le e nngwe ka tlhoko.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng LE LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
8. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
9. Sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: O lokela ho ngola karolo e nngwe le e nngwe bonyane metsotso e 60.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla thusa mohlalobuwa ho kgetha dipotso tseo a lakatsang ho di araba ntle le ho qobelleha hore a bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	5
KAPA			
2. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	5
KAPA			
3. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	7
KAPA			
4. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	7
KAPA			
5. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	9
KAPA			
6. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	9
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:		35	
KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
7. <i>Sefi</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	12
KAPA			
8. <i>Sefi</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	12
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:		35	
KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE			
<i>Araba potso EFE kapa EFE E LE NNGWE.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	
9. <i>Modia</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	35	14
KAPA			
10. <i>Modia</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	14
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:		35	
KAROLO YA D: DITHOTHOKISO			
<i>Araba dipotso tse DING LE TSE DING TSE PEDI.</i>			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	
11. <i>Lefu la Morena George wa VI</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	16
KAPA			
12. <i>Fatsheng lena</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	17
KAPA			
13. <i>Ho se tshepahale</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	18
KAPA			
14. <i>Diteboho</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17½	20
MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D:		35	
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:		70	

LENANENETEFATSO

Sebedisa lenanenetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: PADI/NOBELE (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–6	1	
KAPA			
B: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	7–8	1	
KAPA			
C: PALEKGUTSHWE (Potso e telele (moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	9–10	1	
KAPA			
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	11–14	2	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA		2	

ELA HLOKO: O tshwanetse hore o be o arabile dipotso tse PEDI tse tswang dibukeng tse pedi tse fapaneng tseo o ithutileng tsona selemong sena.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE

Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehileng bukeng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena.

POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie

Qoqa ka **nako**/mehla ya diketsahalo paleng ena mme o bontshe kamoo e nyallanang/dumellanang le diketsahalo kateng. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 2: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse tla e latela.

Ha Sekgukguni a phaphama mane moo re mmoneng a bo hlotha teng, ka lengopeng, meriti e ne e se e thehile. 'Kgidi, banna ho bonahala hore ke robetse halelele ee, le letsatsi le se le eya madikelong! Mokotlana ... banna mokotlana o kae?'

O qhomela hodimo ha a elellwa hore mokotlana ha o yo. 'Na ekaba taba ee ya mokotlana ona e tla fella kae banna? Boroko ke sera ruri. Ekaba ke tla etsa jwang ... ke re ka tla ka lekeha. Empa seeta sona ke sena. Ha ho potang. Sekgukguni o halefile ... ke re ha ho potang Mananyetsa o ne a fihlile mona. Efela e le molotsana wa ho qala le ho qetela. Seeta sena ke se tlohela hona mona; ha ho thuso se seng feela.'

A nna a tsilatsila, empa a qetella a nyolohetse ka hodima lengope. A ipotsa dipotso, mme a hloka ya mo arabang. Qetellong a ntsha sekgetjhana sa pampitshana sepatjheng se lebanteng. 'O, ke a hopola jwale, monna enwa o kile a re ho nna mohla re neng re kopana, o dula kapa o ahile ha Ramokokwana haufi le Koppies. Ke ne ke etse hantle hore ke ngole pampitshaneng ena. Ke tla mmatla ke tla be ke mo fumane. Tjhelete yane e ngata a ke ke a e qeta le kgale!'

A bona badisana ba kgannela dikgomo ka hae. A ya ho bona, mme bona ba mo fetisetsa ho ba baholo ka hae. Hoba a itsebise, mme a bolele hore o ntse a batla ngwanabo eo ho utlwahalang hore o haufi le Koppies kwana, a fuwa dijo le boroko a robala.

Hosasane a hlahiswa leseding hore ha a eya Koppies a nkgelle moya o feng. Ka ho tsamaya a sa nepe sebaka seo a yang ho sona, ha mo kuka matsatsi a mararo pele a fihla seteisheneng sa motsana oo wa Koppies.

- 2.1 Sekgukguni ha a tla robala ka lengopeng o ne a tswa kae? Fana ka lebaka le neng le etsa hore a robale moo? (2)
- 2.2 Sekgukguni o ile a reka dieta leetong la hae. Bolela sepheo sa ho reka dieta tseo. (2)

- 2.3 Hana banna baa, ba ne ba qale ho kopana tulong efe? (1)
- 2.4 Hobaneng Sekgukguni a qhomela hodimo, ha a hlokomela hore mokotlana ha o yo? (2)
- 2.5 Setswalle sa Mananyetsa le Sekgukguni, se ile sa beha ditholwana tse ntle le tse mpe. Bolela botle bo le bong le bobbe bo le bong, bo ileng ba tlišwa ke setswalle sena sa bona. (4)
- 2.6 Akaretsa ka dintlha tse THARO kamoo bobedi bona bo ileng ba fumana tjhelete kateng. (3)
- 2.7 Bolela hore polelo tse latelang ke *Nnete* kapa *Mafosi*, mme o be o fane ka lebaka la karabo ya hao ...
- 2.7.1 Sekgukguni o ile a balehela Koppies ka mokotlana wa tjhelete. (2)
- 2.7.2 Pele Mananyetsa a kopana le Sekgukguni, o ne a rekisa matlalo a diphoofolo tse hlaha. (2)
- 2.7.3 Tefo eo ngaka e ileng ya e kopa ke ya nako e ka etsang beke tse tharo tsa ho oka morena. (2)
- 2.8 Boholo ba diketsahalo paleng ena, bo etsahalla tikolohong efe? Nehelana ka mehlala e MMEDI ho tswa paleng. (3)
- 2.9 Mananyetsa o re 'ha e le Sekgukguni yena, e tla be e le hore o a hlanya, ha ebe a hopola hore ke tla arolelana le yena tjhelete ... Ke ya ka ke le mong'. Mantswe ana a re senolela Mananyetsa e le motho wa semelo sefe? (2)
- 2.10 Qotsong e ka hodimo ho na le moo Mananyetsa a buang a le mong. Hana sena se bitswang? Bohlokwa ba sona ke bofe? (3)
- 2.11 Ho ya ka diketsahalo tsa pale, mophetwa wa sehlooho ke ofe? Hobaneng o realo? (3)
- 2.12 Na o ka re mongodi o phethetse pale ee hantle? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.13 Ketsahalo ya hore mofumahadi wa morena a qhekanyetswe, e etsa hore o mo qenehele kapa o mo halefele? Fana ka lebaka. (2)

[35]**KAPA**

POTSO YA 3: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Qoqa ka **nako** kapa mehla ya diketsahalo paleng ena mme o bontshe kamoo e nyallanang/dumellanang le diketsahalo kateng. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 4: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe**

Bala diqotso tsena ka tlhoko o nto araba dipotso tse tla di latela.

Ke ile ka sulafallwa ke sekolo le bophelo ha moshemane e mong, ya neng a bala hona phaposing ya rona a qala a rata Lerato. Moshemane enwa o ne a rata Lerato haholo. Ka mo kgalema ka makgetlo hore a kgaohane le yena, ho fihlela re be re tshwarana ka matsoho. Ke ile ka mo shapa bohlaswa e ka o ne a sa lwane.

Sehlopha sa leshome re ile ra se feta ka dinaledi bobedi ba rona. Ba habo Lerato ba ile ba mema ba heso, yaba ho etswa mokete o moholo ho keteka katleho ena. Ho ne ho thabilwe haholo ntle le nna le Lerato; hoba re ne re tseba hore ena ke nako, eo re tla tshwanela ho arohana ka yona ...

Ha ke tloha hae Lerato o ne a le teng. Ha re fihla seteisheneng, terene e ne e eso fihle; ho tletse e mong le e mong a itjhebetse ditaba tsa hae. Ke ne ke ena le bonnete ba hore o ne a ikutlwa feela jwalo ka nna. Ra shebana ka mahlong nako e telele, re bua ntho tse ngata empa re thotse. Ka bona meokgo e tlala ka mahlong a hae, yaba ke a mo atamela, ka mo tshwara matsoho yaba ke re: 'Lerato, se ke wa tshwenyeha. Tsohle di tla loka, re tla boela re kopana'. Terene ya rutla moo ke reng ke tla mo aka.

Ha ke ntse ke palame jwalo ka tereneng, ke ile ka bona ngwanana e motle, ya ratehang hlakoreng la ka. Ka utlwa pelo ya ka e nkeha empa ka ikgalema hore ke se kgahlwe ke none e hlotsa.

- 4.1 Se neng se etsa hore Hlomi le Lerato ba se thabe moketeng oo ke sefe? (1)
- 4.2 Baphetweng ba ileng ba lwana, ke ofe ya ileng a ya ngakeng ya methokgo? Lebaka la hae la ho ya moo e ne e le lefe? (3)
- 4.3 Mosuwehlooho ya ileng a kgalemela baphetwa ba ileng ba lwana ke mang? (1)
- 4.4 Hobaneng ntwala ee e ile ya ama setswalle sa Hlomi le Lerato hampe? (2)
- 4.5 Ngwanana enwa eo ho buuwang ka yena mona (Botjha), o fapana jwang le Lerato? (2)
- 4.6 Ketsahalo ya ho ya ngakeng ya methokgo, e ile ya tlisa botle bofe? (2)
- 4.7 Ho ikgalema hona ha Hlomi hore a se kgahlwe ke none e feta, ho re utullela eng ka dikamano tsa hae le Lerato? (2)

4.8 Bala karolwana ya lengolo lena o ntano araba dipotso.

Ke tla thabela ho ba teng ha hao, ke kopa hore o se mphoqe hle. Ke kopa hore o arabe pele ho la 15 Phato.

Ke tla dula ke o rata.

Tlatsa dikgeo dipolelong tsena ka ho kgetha karabo e nepahetseng ho tseo o di fuweng.

4.8.1 Lengolo lena le tswa ho ...

- A Lerato.
- B Dineo.
- C Puse.
- D Morwesi.

(1)

4.8.2 Qetellong ya pale mongodi wa lengolo lena o ile a nyalana le ...

- A Firi.
- B Tshiu.
- C Hlomi.
- D Diau.

(1)

4.9 Diketsahalo paleng ena di etsahalla tikolohong ya mofuta ofe?

(2)

4.10 Araba ka *Nnete* kapa *Mafosi* o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka.

4.10.1 Hlomi le Lerato ba ile ba kgaohangwa ke lefu.

(2)

4.10.2 Hlomi o qetetse a nyetse Puse.

(2)

4.11 Mantsweng ana; '... empa ke tlile mona ho tla rarolla qaka e seng e jele setsi setswalleng sa ka le Lerato', ho totobala kgohlano ya mofuta ofe? Hobaneng o realo?

(3)

4.12 Ketso ya Hlomi ya ho batla bopaki ba sesosa sa mathata leratong la hae le Lerato, e mo senola e le motho wa semelo kapa botho bofe? Nehelana ka ketsahalo e le NNGWE paleng ho nnetefatsa karabo ya hao.

(4)

4.13 Na ho ne ho le bohlokwa hore Hlomi a ise bopaki boo a bo fumaneng ho batswadi ba Lerato? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.

(2)

4.14 Mophetwa wa sehlooho ke ofe paleng ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao.

(3)

4.15 Na tsela eo mongodi a phethelang/qetellang pale ka yona e a kgothweha? Hobaneng o realo?

(2)

[35]**KAPA**

POTSO YA 5: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Qoqa ka **nako**/mehla ya diketsahalo paleng ena mme o bontshe kamoo e nyallanang/dumellanang le diketsahalo kateng. Bolelele ba karabo ya hao e be mantswe a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 6: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Benghadi ba ka, setso sa ka se kwana ho lane la Botswana, e leng moo ke neng ke hlahele teng dilemong tse mashome a mararo a fetileng. Le ha lapeng lesa re ne re kolla ntsi hanong, ke ile ka ba lehlohonolo ho fumana thuto e phahameng yunivesiting ya Oxford ho la Engelane. Ka morao ho moo, ke ile ka kgutlela naheng ya heso moo ke ileng ka fihla ka kena sesoleng sa teng. Nka re tshebetso ya ka sesoleng e bile e kgahlisang haholo hona hoo, ke ileng ka ba ka fetisetswa lebothong la dihlwela ke Majoro Ramaqiti, eo e neng e le motlatsa-motsamaisi wa lona lebotho lena ka nako eo.

Ka mora dilemo tse pedi, ke ile ka fuwa mosebetsi wa ho tla ba moemedi wa tsa sesole Boemeding ba Botswana bo mane Bosothonia. Ke hona moo he ke ileng ka kopana le motho e mong wa Swatinia, eo ke ileng ka be ke se ke theha setswalle le yena. Nakong eo ke nnile ka makala ha motswalle wa ka a ntse a mpha tjelete e ngata, eo ka yona a neng a re o mpontsha ka moo yena a ruileng kateng.'

- 6.1 Mophetwa ya ntseng a bua qotsong ena ke mang? (1)
- 6.2 Mophetwa enwa o ne a amana jwang le Katriena? (1)
- 6.3 Ke lebaka lefe le neng le entse hore 'benghadi' ba be le kopano tsatsing leo? (1)
- 6.4 Nehelana ka lebaka le entseng hore dikamano di seneyehe pakeng tsa mophetwa enwa le Ramaqiti. (1)
- 6.5 Hlalosa kamoo Chikano a neng a qale ho kopana le yena (mophetwa eo o mmoletseng ho 6.1) kateng. (3)
- 6.6 Na o dumellana le maikutlo a reng Amanda Zamiya ke lemaolentlhapedi? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.7 Ke ketsahalo efe e ileng ya etsahala ka mokgwa o tshwanang, ha Chikano a ne a etetse Katriena le mohla a neng a etetse moruti Sam Zamiya kwana Kweneng kerekeng ya St Paul? (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Jwale, ha nke ke o bolelle ho hong ka baetapele bana ba hao.

Baetapele bao ba hao ha se letho ntle ho baikaketsi le boraleshano ba tswileng matsoho; batho ba se nang taba le maphelo a batho ba bang, empa wena o nahana hore e tla ba ba behilwe ke Modimo ditulong tseo ba leng ho tsona. O boetse wa mpitsa motlatlapi ya amohang batho ding tsa bona, empa baetapele bao ba hao ke batlatlapi ba ho qala le ba ho qetela. Hantlentele o re lekgetho lee leo ba le hamang ho wena ke la eng? Ke tjelete e kae ya lekgetho leo, e o thusang? Ke karolwana e nyenyane feela – boholo bo theohela ka moka mmetsong e nonneng ya baetapele bao ba hao. Teng ha o hloleha ho ntsha lekgetho leo la bona, na ha ba o tlatlape ka ho o tshosa ka ho o kwalla ntlwanatshwana, ho fihlela o be o lefa ka ntho eo o sa e tsebeng? Na ha se yona tlatlapo eo, Monghadi Chikano?

O itse hape nna ke mokwetedi, empa le wena mosebetsing ona wa hao wa bohlwela, o rutuwe ho kwetela, ho ntsha kotsi le ho bolaya ka sehlooho bao o reng ke baferekanyi le dira tsa mmuso.'

- 6.8 Dipuo tsa mophetwa ya buang qotsong ena, di mo senola e le motho wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 6.9 Na o ka re sebaka seo Monnafeela a ileng a kwetelwa ho sona, se dumellana kapa nyallana le ketsahalo eo ya ho mo kwetela? Tshehetsa karabo ya hao ka dintlha tse PEDI. (4)
- 6.10 'Mohopolo ona wa etsa hore a ikotle haholo seropeng ka letsoho. A boela a ikotla hape ha a nahana hore haesale a fupere kgauta a ntse a sa bone hore ke yona'.
- Ka kgauta qotsong e ho 6.10, Chikano o ne a bolelang? Nehelana ka lebaka le neng le etsa hore Chikano a re seo o se boletseng ke kgauta? (3)
- 6.11 Tikoloho ya Kweneng moo Chikano a ileng a kopanela teng le moruti Sam Zamiya, ke ya ditoropong kapa ya mahaeng? (1)
- 6.12 Ke mophetwa ofe eo e leng mohanyetsi ho bana ba latelang:
- A Monghadi Khumalo
B Nasala
C Mosele Kortman
D Amanda Zamiya (1)
- 6.13 Ke Nnete kapa Mafosi hore Katriena o ne a tseba hore o sebeletsa mokgatlo wa dinokwane. Hobaneng o realo? (2)
- 6.14 O nahana hore ho ile ha etsahala eng ka mobishopo Biala qetellong ya pale? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (3)

- 6.15 Na o nahana hore mongodi o fihlelletse sepheyo kapa maikemisetso a hae ka pale ee? Hobaneng o realo? (2)
- 6.16 Na ebe o dumellana le maikutlo a reng Boetie Mphafudi, ke mophetwa ya phethahetseng/ ya tjitja. Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.17 Mongodi o qala pale ena ka ditaba kapa diketsahalo tse etsahetseng qetellong ya pale. Na o nahana hore mongodi o nepile ka ho etsa jwalo? Fana ka lebaka la karabo ya hao.? (2)
- 6.18 Dikamano tse neng di le pakeng tsa Bana ba Phiri le 'benghadi', di supa kgohlano ya kantle kapa ya ka hare? (1)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ho botsitswe dipotso tse PEDI karolong ena. Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehileng bukeng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena. Araba POTSO ya 7 KAPA POTSO ya 8.

POTSO YA 7: SEFI – DJ Nkutha

Qoqa ka ditsela/mekgwa eo mongodi a e sebedisang, ho re tsebisa semelo/botho ba dibapadi tsa hae. Ngola ka mantswe a bolelele bo ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 8: SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

Motaung: (*A hula moya*) E, lefatshe lena re le fumane le senyehile, ka hona re tlameha ho le qetella. Ha ke na ho nka teke ya ka ke fihle ke e akgele ka metsing ke ntse ke e tonetse leihlo. Le kgale bo! Badimo ba heso ba ka hlabeha hampe mme ba nkotla ka ketso eo. Ho robala ke ho fetoha. Ke fetohile, ke fetohetse ruri. (*Ho kena Tiisetso*) Bua nnete wena, o tswa kae? O se o qadile ngwana towe? Banna lapa la ka la thueha ke bashoqi ba lapa lena. Ke ngwana le mmae. (*A ema*) Le mpatlang hantlentle? Le nahana hore ke ngwana nna ha ke bone hore enwa o tswa iketa le tlhankana bosiu kwaa?

Tiisetso: Ntate ha ...

Motaung: (*O mo kena hanong*) Ba tla ba ntshwara poho boMmadietheng wa mafifing. Le ntenne. Le nkene menong sa nama ya moketa. Phoo le dintho tsa ho tshwelwa ka mathe le ho lahlelwa Sekoto kwana. Wa rabaka sa sethole se tsoma mokoko wena Tiisetso molato?

Tiisetso: Mme, ako mo hlalose tse hle ke a kopa.

Motaung: O ithuta ho loya ngwana towe kapa o se o ho tseba? Ke qala ho bona ntho e tjena esale ke tswalwa. Ke tellwa ke masea. Ke matsoho a maruru ka nnete.

- 8.1 Ke diketso dife tse PEDI tsa Motaung qotsong e ka hodimo, tse sa dumellaneng le botho kapa semelo sa hae? (2)
- 8.2 Bolela dibapadi tse PEDI feela tse neng di tla thabiswa ke diketso tseo tsa Motaung. (2)
- 8.3 Ke lebaka lefe le neng le tla etsa hore dibapadi tseo o di boletseng ho 8.2 di thabe? (1)

- 8.4 Kgohlano e totobatswang ke qotso ena, ke ya ka ntle kapa ya ka hare? (1)
- 8.5 Dibapadi tsena tse pedi, Mmankepe le Mmatshela, di tshwana ka ntho efe e le e nngwe bothong kapa semelong sa tsona? Ho seapadi ka seng, qotsa ketsahalo e le NNGWE terameng e tiisang karabo ya hao. (4)
- 8.6 Ha Khathatso Motaung a tshwaswa ke sefi, Nkepe yena o ile a una molemo ofe ho tshwasweng hoo ha hae? (1)
- 8.7 Mmankepe o na le kabelo ho feileng ha Nkepe sekolong. Na o dumellana le ntlha ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 8.8 Diketsahalo terameng ee ke tsa mehleng efe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 8.9 Diketsahalo terameng ee, di totobatsa mongodi e le motho ya tshehetsang setso kapa sekreste? Hobaneng o realo? (3)
- 8.10 Ke mabaka afe a MABEDI a ka sehloohong, a ileng a etsa hore Motaung a lelekwe mosebetsing? (2)
- 8.11 Qotso e ka hodimo e senola Motaung e le motho wa semelo sefe? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 8.12 Ke *Nnete* kapa *Mafosi* hore Motaung o lekile ka makgetlo ho beta Mmankepe. Tiisa ka lebaka. (2)
- 8.13 Ke *Nnete* kapa *Mafosi* hore Mmatshela o ne a utlwile bohloko mohla Motaung a neng a lelekilwe mosebetsing? Tiisa ka lebaka. (2)
- 8.14 Na o ka re mongodi o hlahisitse tharahano hantle terameng ee? Tiisa karabo ya hao ka diketsahalo tse pedi tse tswang terameng ena. (4)
- 8.15 Mmatisetso ha a thodisa moradi o re, '... Thola Tiisetso ngwana ka. Le wena o a bona hore katse e palame setofo mme ntja e ingwaya ka leoto le ka pele.'
- Hlalosa kamoo mantswe ana a Mmatisetso a dumellanang le se neng se etsahala lapeng la hae mantsiboyeng ao. (3)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE

Ho botsitswe dipotso tse PEDI karolong ena. Kgetha mme o arabe potso e le NNGWE e itshetlehleng palekgutshweng e le NNGWE eo o ithutileng yona selemong sena. Araba POTSO ya 9 KAPA POTSO ya 10.

POTSO YA 9: MODIA – MK Mofihli le ba bang

Qoqa ka tikoloho palekgutshweng ena, 'Ha ho jwalo kaha ke ne ke nahana' mme o bontshe kamoo e nyallanang kapa dumellanang le diketsahalo kateng. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswa a ka bang 250–300.

[35]**KAPA****POTSO YA 10: MODIA – MK Mofihli le ba bang**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse tla e latela. Ela hloko hore dipotso di itshetlehile palekgutshweng yohle, e seng hodima qotso feela.

BONTSHUNYKAGARE

'Ba ka tshwanang ba nyatsa ketso tsena tseo re ntseng re rera ho di etsa hodima bona, re lokela ho ba kenya tjhankaneng. Ya qalang mokgatlo o kgahlanong le mmuso wa rona yena re lokela ho mo fanyeha, re be re behe molao o fedisang mekgatlo e le kang ho diha mmuso wa rona. Ke sa tshetlehile; ha ke tsebe hore na ebe ba bang bona ba reng.' Ho ba a thole, e mong tjena ya neng a le molelele a bile a le nko e telele a re: 'Banna ba heso, nnete e hlola ka mehla. Re ka bolaya batho ka mokgwa ofe kapa ofe oo re ka o sebedisang; empa ha e le mohopolo wa batho re ke e ra o bolaya.

Kgurumbala o ile a hemela hodimo, a nyeka melomo, a panyapanya, a tjamela Molelle. 'Ha ke utlwisisi. O bolelang ha o re nnete e hlola ka mehla? O bolelang ha o re re ka bolaya batho; empa ha e le mohopolo wa batho wona re ke ke ra o bolaya? Hona ke ka lebaka la eng ha o bua jwalo ka ha eka ha o e mong wa madi a rona?'

Molelle a tsitsinya hlooho, a mo tadima, a sheba fatshe motsotswana hoba a realo. Ha a phahamisa hlooho a re: 'Mamelang banna ba heso! Phoso ha e le phoso ke phoso, mme phoso e lokelwa ho bolelwa haeba re fela re lakaletsa bana ba rona bokamoso bo tjhatsi. Nnete ke hore nako e a tla eo batho bana ba tlang ho arabelwa ka yona. Batho bana mehopollo ya bona e tshwana kaofela, ho kenyeleditswe le mehopollo ya mapolesa ana a bona a ba morabe, ao ho bonahalang eka a rera ditaba le rona. : 'Hoo e leng e nnete ke hore ha ho moo batho bana ba rerang ditaba le rona.

- 10.1 Fana ka lebitso la ofisiri e ka sehloohong ya mapolesa motseng oo. (1)
- 10.2 Kopano ya diofisiri tsa mabatowa e ne e ilo tshwarelwa kae? (1)
- 10.3 Bolela ntho tse PEDI tseo motse wa Lejweleputswa, o neng o ikgethile ka tsona. (2)

- 10.4 Ke boemo bofe ba ditaba bo bontshang hore batho ba ne ba phela ka tsitsipano motseng ona? (1)
- 10.5 Ke ntlha kapa mohopolo hore Kgurumbala e ne e le wa ba morabe? Tiisa ka lebaka. (1)
- 10.6 Fana ka ntlha e le NNGWE e bontshang phetoho e tlisitsweng ke lefu la Tau. (2)
- 10.7 Ka mora lefu la Tau semelo kapa botho ba Raperetla, bo ile ba fapana jwang le boo re neng re mo tseba ka bona pele. Fana ka ntlha e le nngwe. (2)
- 10.8 Akaretsa ka dintlha tse PEDI qeto e nkilweng kopanong ya diofisiri tsa mapolesa. (4)
- 10.9 Tlatsa dikgeo tse latelang ka dikarabo tse nepahetseng.
- 10.9.1 Ha boKgurumbala ba le ntlokgolo ba ile ba bontshwa ... tse kgothaletsang ho diha mmuso. (1)
- 10.9.2 ... e ne e sebedisetswa ho hloko-fatsa kapa bolaya batho. (1)
- 10.9.3 ... o ne a le kgahlanong le tsela eo boKgurumbala ba phedisang ba morabe ka yona. (1)
- 10.10 Kgohlano e pakeng tsa ba mofuta le ba morabe ke ya ka ntle kapa ya ka hare? Hobaneng o realo? (2)
- 10.11 Diketsahalo paleng ena ke tsa mehleng efe? Tiisa karabo ya hao ka lebaka le hlahang paleng. (3)
- 10.12 Ho ya ka tema e ka hodimo, Mollele ke motho wa semelo sefe? (2)
- 10.13 Sepheyo sa mongodi ke sefe ka palekgutshwe ee? (2)
- 10.14 Diketsahalo palekgutshweng ee, di etsahalla tikolohong ya mofuta ofe? (2)
- 10.15 Na Bamofuta ba ile ba fihlella sepheo sa bona ka ho sebedisa bontshunyegare. Tiisa ka lebaka. (2)
- 10.16 Ebang o ne o le wa bamofuta, o ne o tla ikutlwa jwang ka mora polao ya Tau? Fana ka lebaka le leng. (3)
- 10.17 Na ditaba tsa palekgutshwe ena di a kgolweha kapa ha di kgolwehe? Tiisa ka lebaka. (2)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso dife le dife feela tse PEDI ho tse NNE (POTSO YA 11, POTSO YA 12, POTSO YA 13 le POTSO YA 14) tse botsitsweng karolong ena.

ELA HLOKO: Hopola hore o lokela ho araba dipotso tse PEDI ho tswa dikarolong tse PEDI feela. Ebang o se o arabile dipotso tse pedi dikarolong tse ka hodimo (potso e le nngwe ho KAROLO ya A, le e le nngwe ho KAROLO ya B kapa e le nngwe ho KAROLO ya C), se tswela pele ho araba dipotso karolong ena.

POTSO YA 11

Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

LEFU LA MORENA GEORGE – KE Ntsane

1 E ile e siile mahlomola, kgosi,
2 Hodimo le faladitse bana ba batho,
3 Hodimo le faladitse Fitoria le Moshweshwe,
4 Badimo ba rona hoja ba itswaletse,
5 Ba tswetse dikgosi, ba tswetswe marena,
6 Ba tswetswe tau, thaka Seeiso, Sebata,
7 Ra bona ka tsietsi le tlokotsi ho ngatafala,
8 Ra bona ka letsatsi ho ema molebe,
9 Ra bona fatshe le tjha le omella bohlaswa,
10 Yare le theoha rothodi la lehodimo,
11 La theoha le le ditaba manyofonyofo,
12 La theoha le kentse lerumo ka kobong.

- 11.1 Ke molathothokiso ofe o re bolellang hore ha ba baholo ba ikela, ho sala mathata? (1)
- 11.2 Molathothokisong wa 5, sethothokisi se bolela eng ha se re, 'letsatsi ho ema molebe'? (1)
- 11.3 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe, mme e ikgetha ka letshwao lefe? (2½)
- 11.4 Qoholla lentswe le bolelang hore lefu lena le utsweditse batho ka sehlooho. (1)
- 11.5 Ke karaburetso ya mofuta ofe e sebedisitsweng melathothokisong ya 8 le 9? (2)
- 11.6 Mokgabisopuo o hlahellang molathothokisong wa 12, o bitswang mme o sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)
- 11.7 Bolela mofuta ya phetapheto e hlahellang melathothokisong ya 2–3 le 7–8. (2)

- 11.8 Lentswe ' ile' molathothokisong wa 1 le na le moelelo ofe? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A O tla kgutla kamora metsotswana
 B Moo a ileng teng ha a sa tla hlola a kgutla
 C O ile Lesotho ho Moshweshwe
 D O ilo etela Seeiso. (1)
- 11.9 Morena George o bile le seabo sefe se etsang hore setjhaba sa Basotho, se mo llele hakana? (2)
- 11.10 Moleng wa 10 ho fetotswe tatelano ya mantswe. Bonono bona ba bothothokisi bo sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
[17½]

KAPA**POTSO YA 12**

Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

FATSHENG LENA – M Ramathe

- 1 Lena lefatshe le a nyonyeha,
 2 Le a nyonyeha le nyeunya bokgopo,
 3 Le tletse bora le kgaba ka lonya
 4 Fatshe lena le rwetse qwele sa ditshoso.
- 5 Kajeno ke mantakalatsane re a bapala,
 6 Ka boholo le bonyane re se emeng,
 7 Kgethollo ke sekgalekgale tlwaelo ya baholo,
 8 Mantakalatsane re a takalatsa ha ho kgethollo.
- 9 Mantsiboya ha le dikela ke a hlomoha,
 10 Ke tsetselela la hosane ho tjhaba,
 11 Potso e le: Ebe hosane ke tla bonang
 12 Fatsheng lena la meutlwa?
- 13 Ako tadimeng tsa lena lefatshe ditshito,
 14 O ke o lekole a lena lefatshe manyala,
 15 O ke o hlahlobe sa Mmopi sebopuwa,
 16 Hore na o tla reng tsatsing leo.

- 12.1 Qoholla lentswe temanathothokisong ya 1, le tiisang hore lefatshe le ikgantsha ka ketso tse nyonyehang. (1)
- 12.2 Ke molathothokisong ofe moo ho sebedisitsweng kganyetsano kapa kganyetso? Bohlokwa ba yona ke bofe molathothokisong oo?. (3)
- 12.3 Bolela hore thothokiso ena ke ya mofuta ofe, o be o hlalose hore e ikgetha ka letshwao lefe? (3)

- 12.4 Poeletsomodumo e sebedisitsweng molathothokisong wa 8, ke ya mofuta ofe? Qoholla modumo o boeleditsweng kapa phetaphetilweng. (2)
- 12.5 Molathothokisong wa 2 ho sebedisitswe karaburetso ya mofuta ofe? Bohlokwa ba yona ke bofe moo? (3)
- 12.6 Molathothokisong wa 13, lentswe 'ako' le totobatsa maikutlo afe a sethothokisi? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A a ho ikokobetsa
B a ho qenehela
C a ho thaba
D a ho tshwarela (1)
- 12.7 Qoholla molathothokiso oo ho wona ho sebedisitsweng enjambamente kapa molamotjetje. (1)
- 12.8 Ho latela ditaba tsa sethothokisi, ke sefe se tla baka dillo mohla tsatsi la bofelo? (2)
- 12.9 Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 12. (1½)
[17½]

KAPA

POTSO YA 13

Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

HO SE TSHEPAHALE – RN Phume

- 1 Le teng le le lelele leqwatsiqwatsi,
2 Nthwa ho refolaka ha e tsamaya;
3 Ya ho ema ka ditlhako,
4 Ntho ya ho tshaba lefatshe
5 Empa lefatshe le thotse.
- 6 Ha a tsamaya wa kakaila!
7 O kakaila ha bohloko feela,
8 Ha a qenehele lefatshe;
9 Lefatshe ha se nthwa ho qenehelwa.
- 10 Ka hanong ka mona o butswitse,
11 Qwetha le ke ke la o besa wa tuka,
12 La o besa wa feela wa tuka,
13 Ke leqwetha ka boyena leqwatsiqwatsi.
- 14 Mo mamele, heno ke naheng,
15 Sala shwalaneng le hara mpa motsheare.
16 O sala le monna Mateneng,
17 O sala o tshwere hlolo ka boya.

- 13.1 Qoholla lentswe temanathothokisong ya pele, le re tsebisang hore motho ya hlaoswang mona, o lahlela mmele ha a tsamaya. (1)
- 13.2 Ke molathothokiso ofe o bolelang kapa tiisang hore leqwatsiqwatsi le bua haholo. (1)
- 13.3 Tshwano e teng dipakeng tsa leqwatsiqwatsi le leqwetha ke efe? (2)
- 13.4 Ke mokgabiso ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 13? (1)
- 13.5 Molaetsa oo sethohokisi se o fang babadi ka thothokiso ee ke ofe? (2)
- 13.6 Molathothokiso wa 14 o bolela hore ha o ka mo mamela, ... Kgetha karabo e nepahetseng ho tseba:
- A o tla ya dula naheng
B o tla itshola
C o tla natefelwa
D o tla makala. (1)
- 13.7 Sethothokisi se sebedisitse bonono bofe ba bothothokisi molathothokisong wa 14? Sepheo sa ho bo sebedisa ke bofe? (3)
- 13.8 Molathothokisong wa 4 ha ho letshwao qetellong, bonono boo bitswang mme bohlokwa ba bona ke bofe? (3)
- 13.9 Ebe ditaba tsa thothokiso ee di a kgolweha? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 13.10 Ke molathothokiso ofe o re tsebisang hore motho ya mamelang leqwatsiqwatsi, o tla iphumana a tsielehile mme a sa tsebe seo a ka se etsang? (1½)
[17½]

KAPA

POTSO YA 14

Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

DITEBOHO – RM Ramathe

- 1 Diteboho ho ngwana Jeso,
- 2 Diteboho tsa thapelo ho Modimo,
- 3 Diteboho tsa moya maikutlo ho Mma Jeso,
- 4 Diteboho tsa kgotso le pako ho Modimo,
- 5 Mokgathaleng wa bohetene botiabolose diheleng,
- 6 O sitwa ho ikoba le hoja mokoka lebelo a di fumane,
- 7 O sitwa ho leboha le ha dintho di le madulong,
- 8 Ruri motho o sitwa le ho leboha metsuntsunyane
- 9 O ikgakanya le thuso e molemo,
- 10 O mathela dingakeng ho batla thuso,
- 11 Empa o lebala tsebo ya mathomo,
- 12 Motho o sitwa ho dumela le ho leboha Mmuso,
- 13 O lebala mohlodi wa thuso thuto,
- 14 Empa diteboho tsa tshepo le lerato.

- 14.1 Sethothokisi se re diteboho di lebiswe ho bomang? (3)
  - 14.2 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe mme e ikgetha ka letshwao lefe? (2½)
  - 14.3 Ke molathothokiso ofe o re tsebisang hore motho o hloleha ho leboha Modimo leha bophelo bo mo natefetse? (1)
  - 14.4 Bolela mofuta wa phetapheto e fumanwang malathothokisong ya 1–4. (2)
  - 14.5 Ke molathothokiso ofe o bolelang hore motho o fumane nako ya ho etsa se itseng nako e telele? (1)
  - 14.6 Ho latela ditaba tsa thothokiso ee, ke eng e kgathaditseng batho? (1)
  - 14.7 Melathothokisong ya 1–4 ho boeleditswe modumo wa 'o' kgafetsa. Ebe poeletsomodumo ee e bitswa eng? (1)
  - 14.8 Lentswe 'ikoba' molathothokisong wa 6, le kgohlela hantle sebakeng sa 'ikokobetsa'. Bohlokwa ba lona ke bofe molathothokisong oo? (2)
  - 14.9 Ka mantswe a hao hlalosa se bolelwang ke melathothokiso ya 10–11. (2)
  - 14.10 Molaetsa wa thothokiso ena ke ofe? (2)
- [17½]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70